

Sakristi på sakristi

AF BENTE SPRINGBORG

Vadum kirke, der i 1100-1200-tallet blev bygget med kor mod øst og skib mod vest, har i løbet af sin århundredlange eksistens gennemgået flere forandringer og fået tilføjet bygningsdele. Således opførtes i senmiddelalderen tårnet mod vest og kapellet på sydsiden af skibet. I tiden mellem 1500 og 1650 blev korets kvaderstensmurværk forlænget mod øst, og på nordsiden af skibet opførtes våbenhuset i nyere tid. Sidste skud på stammen er det nye sakristi, der blev tilføjet i sommeren 2005.

I forbindelse med ønsket om at opføre dette sakristi på nordsiden af kirkens kor blev Aalborg Historiske Museum af Nationalmuseet anmodet om at foretage en arkæologisk forundersøgelse af det berørte areal. Sakristiet skulle opføres på et sted, hvor man formodede, at der tidligere havde ligget en tilbygning, hvoraf de eneste synlige spor kunne være en tilmuret og hvidkalket døråbning i korets nordmur samt små kalk- og mørtelrester på murens yderside omkring døråbningen. Forundersøgelsen blev foretaget i sommeren 2004 med det formål at konstatere, om der skulle ligge rester af denne formodede tilbygning

*Vadum kirke med det nye sakristi – set fra nordøst.
Foto: Stig Bergmann Møller.*

og andre anlæg, f.eks. ældre begravelser, som ville blive forstyrret af anlægsarbejdet til den nye tilbygning. Undersøgelsen viste, at der ganske rigtigt havde ligget en tilbygning på dette sted, idet der fremkom rester af et kampestensfundament mod øst og nordvest. Desuden bragtes omridsene af en del grave for dagens lys.

Efter at den endelige byggetilladelse var i hus, vendte Aalborg Historiske Museum tilbage i sommeren 2005 for at foretage en egentlig arkæologisk undersøgelse af de fremkomne anlæg. Der var desuden ønske om at genåbne den tilmurede døråbning for at anvende den som adgang mellem koret og det nye sakristi, hvorfor dette arbejde skulle følges, og døråbningen underkastes en bygningsarkæologisk undersøgelse.

Resultaterne af undersøgelsen viste, at den tidligere tilbygning blev bygget efter opførelsen af korforlængelsen, idet døråbningen mellem koret og tilbygningen er brudt igennem korets kvaderstensmur. De efterladte bygningsspor i form af fundamentresterne og kalkmørtel-sporene på korets nordmur kan give den tidligere tilbygning en anslået ydre og indre størrelse samt loftshøjde. Afstanden fra den østlige kant af kalkmørtel-sporene til den vestlige kant af sporene giver en anslået ydre bredde på ca. 5,20 m, mens fundamentresternes udstrækning nord-syd giver en anslået længde på ca. 5,40 m, hvilket svarer til en ydre størrelse på ca. 28 m². Den fremgravede del af fundamentets østlige forløb havde en bredde på ca. 0,80 m. Denne bredde sammenholdt med den østlige kant af kalkmørtel-sporene giver bygningens fundament en sandsynlig bredde på ca. 1 m.

Den tidligere tilbygnings anslåede indre størrelse bliver således øst-vest ca. 3,20 m og nord-syd ca. 4,40 m, hvilket svarer til en indre størrelse på ca. 13,5 m² med en mulig loftshøjde på 2,40 m.

Døråbningen, der har en bredde på 1,35 m og en resterende højde på ca. 2,18 m, er som nævnt brudt gennem korforlængelsens kvaderstensmur, der er opbygget som kassemur. Efter gennembrydningen er

På billedet ses korforlængelsens nordmur med den tilmurede dør omgivet af kalk- og mørtelrester, som antyder det gamle sakristis øst-vestlige bredde. Mod øst, i kanten af udgravningsfeltet, ses en rest af bygningens kampestensfundament. Midt i billedet ligger præsteparret Niels Lassen og Kirstine Kjærulff, som var begravet i sakristiet. Foto: Bente Springborg.

åbningens sider blevet påført et tykt lag kalkmørtel, dels for at holde på kassemurens fyld og dels for at give døråbningen plane vanger. Antagelig har døråbningen kunnet lukkes med en dørføj, der har siddet på ydersiden af kvaderstensmuren, idet der på nordsiden af såvel den østlige som den vestlige dørvange sås mindre udmuringer af munkesten. Disse udmuringer tolkes som fæstningssteder for henholdsvis tre dørstabler og et klinkefald.

To brede, murede trappetrin i døråbningen førte fra koret ned i tilbygningen. Trinene var opbygget af munkesten sat i kalkmørtel. I mellemrummet mellem trinene lå en blanding af kalkmørtel, teglstumper og småsten, og over udfyldningen har ligget en planke, hvoraf der var rester nok til at udtage en prøve til kulstof-14 datering, hvorved tilbygningens opførelsestidspunkt forhåbentlig kan fastslås.

Med hvilket formål for øje, bygningen er opført, vides ikke med sikkerhed, men den har med stor sandsynlighed fungeret som sakristi i 1700-1800-tallet, idet Vadum kirkebog nævner, at Vadumpræsten Niels Rasmussen Lassen gravlagdes i sakristiet 30. april 1776 i en alder af 78 år, 7 måneder og 4 dage, og at hans anden kone, Kirstine Steensdatter Kjærulff, gravlagdes ved siden af ham i juni måned 1802 i en alder af 82 år. Da der inden for det nedbrudte sakristis areal fandtes to tætliggende begravelser indeholdende skeletterne af to gamle mennesker, en mand og en kvinde, hvoraf manden var begravet først, er det nærliggende at antage, at tilbygningen var dette sakristi, og at de gravlagte er Niels Lassen og Kirstine Kjærulff.

Niels Rasmussen Lassen blev født 20. februar 1694 som søn af sognepræst i Lunde-Outrup sogn i Ribe Amt Rasmus Rasmussen Lassen og Birgitte Nielsdatter Lunde, som var forgængerens enke. Faderen skal have været en meget lærd mand, der kun nødtigt bevægede sig ud af studerekammeret, og det fortaltes om ham, at han altid gik med præstekjolen på, og at han aldrig viste sig for bønderne, førend han havde iført sig præstekraven – han har næppe været nogen munter mand!

Niels Lassen blev student i Kolding i 1714, cand.theol. i 1717, udnævnt til præst i Vadum 26. maj 1721 og ordineret 18. juni 1721. Han varetog derefter sit præsteembede i 55 år og nåede således at blive 50-års jubilær.

Han var gift to gange – første gang med sin forgænger Jes Hannibal Pedersen Jessens enke Margrethe Pedersdatter Ostfeldt, der var præstedatter fra Nørholm. Da Margrethes afdøde mand og Niels Lassen var fætre, måtte der søges kongelig ægteskabsbevilling, hvilket bevilgedes 5. juni 1722 mod erlæggelse af 6 rigsdaler til Aalborg Hospital.

Anden gang giftede Niels Lassen sig med Kirstine Steensdatter Kjærulff, der var datter af sognepræst og provst Steen Clausen Kjærulff i Ulsted. Kirstine var født i 1720 og var dermed 26 år yngre end sin mand – altså tilsyneladende den klassiske situation for tidligere tiders præstepar – først en ældre kone til en ung mand og derefter en ældre mand til en ung kone.

Gennembrydning af døråbningen mellem kor og sakristi. Nederst i billedet ses resterne af de to dørrtrin.

Foto: Bente Springborg.

I 1741 udnævntes Niels Lassen til provst – samme år som hans svigerfar Steen Clausen Kjærulff fratrådte dette embede.

Niels Lassen beskrives som en retskaffen sjælesørger, eksemplarisk i levned og lærdom, og som det fremgår af en inskription fra 1723 på fodstykket af Vadum kirkes altertavle, var han denne kirkes meget årvågne præst. Tilsyneladende var han også gavmild, idet han i 1751 gav 100 rigsdaler til 4 fattige i Vadum – evt. fattige, der boede i den fattiggård, som Peder de Lasson til Rødslet lod bygge ved Vadum Kirke. I tidens ånd var Niels Lassen også en særdeles ordrig herre, hvilket ligta-len over Peder de Lasson og trøsteskriftet til afdødes efterladte vidner om – disse to tekster blev i 1742 trykt til en ca. 500 sider stor bog. Niels Lassen havde en søn og en datter, Margrethe, der i 1777 blev gift med faderens efterfølger i præsteembedet Hans Peter Wadum.

Ved fodenden af præsteparrets begravelse lå en barnegrav, der var nord-syd orienteret modsat den regelmenterede retning øst-vest. Graven virkede, som om den nærmest var blevet ”klemt” ind mellem de to voksengrave og sakristiets østlige murværk – som om barnet absolut skulle begraves dér, selv om det betød, at gravens orientering blev

Claus Lykkes grav med min-detavlen.

Foto: Bente Springborg.

forkert. Denne placering frister til den tanke, at barnet kunne være i familie med præsteparret – måske et barn eller barnebarn af datteren Margrethe.

Bygningen kan muligvis oprindelig være opført som gravkapel for en af egnens adelsmænd eller en af de tidligere præster. I tilfælde heraf har kisterne sandsynligvis stået på kapellets gulv, da der inden for bygningens areal ikke fandtes spor af begravelser anlagt før præsteparrets.

Kalksporene på korets nordmur gav ingen antydning om, hvad bygningens vægge var opført af, men da gravfylden i og omkring præsteparrets grave var stærkt iblandet teglsmuld, mørtelstumper og kridtklumper kunne det tyde på, at bygningen var opført af teglsten. Det gamle sakristi blev nedrevet, og døråbningen mellem koret og sakristiet tilmuret efter 1802 og før 1844, hvilket år proprietær Claus Lykke til gården Brorholt lidt nord for Vadum kirke blev begravet, hvor sakristiets vestlige fundament må have stået.

I Claus Lykkes grav lå en lille, oval mindetavle af hvidt marmor. Forneden var indmejslet et timeglas og foroven en slange, der bider sig selv i halen – symboler på henholdsvis døden og det evige liv. Imellem symbolerne fortalte en guldinskrift, at den afdøde var Claus Lykke, født 22. maj 1760 og død 26. november 1844.

Claus Lykke blev født i Hallund sogn på Kølskegård, som han overtog efter sin far i 1799, men han måtte afhænde gården på grund af økonomiske problemer i forbindelse med landbrugskrisen i 1827. I folketællingen 1834 for Vadum sogn står Claus Lykke som ejer af gården Brorholt. I 1845 var hans enke stadig bosiddende på Brorholt, men gården solgtes i 1850.

Ud over de nævnte grave fandtes yderligere 3 voksengrave, der tolkes som anlagt efter nedbrydningen af det gamle sakristi, og 19 småbørnsgrave. Hovedparten af børnegravene lå langs korets nordside, i "tagdryppet". Børnegravene var anlagt over en lang årrække – nogle før forlængelsen af koret, nogle før opførelsen af det gamle sakristi, nogle før gravlæggelsen af præsteparret og endelig de sidste efter nedbrydning af det gamle sakristi.

De begravelser, som ikke ville blive forstyrret af anlægsarbejdet til det nye sakristi, berørtes ikke af den arkæologiske undersøgelse.